

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-267-3-30-34>

УДК 339.9

СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Птащенко О.В.

ESTABLISHMENT OF THE GLOBAL ECONOMIC SPACE UNDER THE INFLUENCE OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

Ptashchenko O.V.

У статті розглянуто основні особливості глобального економічного простору сьогодення.

Визначено, що процес формування глобального економічного простору пройшов декілька етапів: становлення (XIX ст.); боротьба національних капіталів, підтримуваних державою за панування у глобальній системі міжнародних економічних відносин, що складалася (перша половина XX ст.); розкол світу на дві системи, які функціонували на основі різних принципів і перебували у стані антагоністичної єдності (період холодної війни); перехід до етапу глобалізації ринкової економіки, створення єдиних економічних просторів, панування транснаціональних компаній у світовій економіці (кінець XX – початок XXI ст.).

Розглянуто, що темпи сучасного науково-технічного розвитку та залежність від ефективного використання науки та техніки провідними країнами та економічне зростання світової економіки зумовили необхідність консолідації зусиль та ресурсів різних країн для досягнення національних та глобальних науково-технічних цілей. Наукове, технологічне та інноваційне співробітництво держав, переваги міжнародної спеціалізації та співпраці в галузі досліджень та розробок є важливими для подальшого розвитку цивілізації. Сьогодні динаміка інтернаціоналізації та глобалізації, що є основою для ефективного розвитку всіх сфер суспільства, відображена в науково-технічній сфері.

Таким чином, визначено у роботі основні фактори впливу на глобальний економічний простір з урахування специфіки становлення економіки знань сьогодні.

Ключові слова: *глобальний простір, глобальний економічний простір, економічний простір, економіка знань, глобальна економіка, глобалізація, інтеграція, світова економіка.*

Вступ. Глобалізація в глобальному економічному середовищі відбивається на розширенні компаній (країн) за межами внутрішнього ринку. Тобто вони матимуть транснаціональні характеристики. Найбільші

транснаціональні корпорації мають працювати у всьому світі: кожен регіон з високим рівнем споживання повинен мати ринок, який може задовольнити попит скрізь, незалежно від кордонів та нації.

Сучасні темпи науково-технічного розвитку та ефективне використання науки і техніки у провідних економіках світу та світовій економіці загалом, зумовили необхідність об'єднання зусиль та ресурсів різних країн для досягнення національних та глобальних науково-технічних цілей. Наукова, технологічна та інноваційна співпраця держав, переваги міжнародної спеціалізації та співпраці в дослідженнях та розробках стають необхідною умовою подальшого розвитку цивілізації. Саме в галузі науки і техніки найбільш яскраво відображається динаміка процесів інтернаціоналізації та глобалізації, які сприяють ефективному розвитку всіх верств суспільства. Науково-технічний розвиток супроводжується не лише значним економічним зростанням, а й швидкою диверсифікацією відтворювальної та мережевої структур, подальшим розвитком соціального та міжнародного розподілу праці, процесами спеціалізації та співробітництва. Розвиток технологічних комунікацій полягає в тому, що поряд з міжгалузевим розподілом праці розробляється міжгалузєва спеціалізація в галузі виготовлення не тільки готової продукції, але й деталей, комплектуючих тощо.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Варто відзначити суттєвий науковий доробок західних дослідників щодо аналізу наслідків глобалізаційних процесів для розвитку світової економіки, зокрема, інтеграції та тенденцій глобального розвитку ринків капіталу (Д. Гольдвлат, Дж. Імбс, Е. Магрю, Д. Хелд); дослідження

економічної природи глобалізації та її впливу на трансформацію світової економіки (Е. Гідденс, К. Омае, Дж. Розенау, Дж. Томпсон, П. Херст); взаємозв'язки глобалізації та стабільності національних економік (Дж. Айзенман, І. Ансофф, Дж. Сакс, К. Добсон, Дж. Лі, Д. Мензі, М. Портер, І. Фішер, М. Фридман, Р. Хафбауер, Ф. фон Хайек).

Наукові дослідження сутності ринкової трансформації з позиції глобалізаційних процесів, модернізаційних перетворень та особливості їх реалізації в постсоціалістичних країнах, євроінтеграційні перспективи перехідних економік, зокрема України, в різних контекстах здійснювали такі вітчизняні економісти, як І. Акімова, О. Беляєв, О. Біла, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, З. Варналій, В. Вергун, А. Гальчинський, В. Геєць, І. Грабинський, В. Голіков, А. Філіпенко, О. Шнирков. Серед зарубіжних вчених варто насамперед відзначити праці Л. Абалкіна, Л. Бальцеровича, Е. Вілсона, А. Зіденберга, А. Іноземцева, Г. Колодка, А. Ослунда, Дж. Стігліца, Дж. Сороса, Дж. Сакса та ін.

При цьому можливо зазначити, що деякі аспекти формування глобального економічного простору, впливу на него становлення інформаційного суспільства та економіки знань мають ще багато векторів для дослідження та не втрачають своєї актуальності.

Мета. Мета статті полягає в дослідженні теоретичному обґрунтування процесу формування глобального економічного простору та встановленні основних факторів впливу економіки знань на зазначений процес.

Матеріали та результати дослідження.

Глобальна трансформація сучасних економічних процесів у нові реалії XXI століття є постійним фактором внутрішнього та міжнародного економічного життя. Існує три основні підходи до розрізнення етапів глобальної економіки [1, 3, 4, 5, 6, 11]:

по-перше, глобалізація почалася ще на початку географічного відкриття, а економічні відносини між державами все ще були ізольованими та залишалися в окремих місцевостях та регіонах. З часу великих географічних відкриттів до середини XIX століття воно поступово перетворилося на етап повільно прогресуючої глобалізації, де формується глобальний ринок, міжнародний розподіл праці та конкретні профілі країн та територій;

другий підхід до структурної глобалізації (середина XIX – 90-ті рр. XX ст.) глобалізація є економічним поділом світу, на відміну від світової економіки, розподілом світового господарства на оскремі системи та їх протидією. Послідовна форма глобалізації в єдиній ринковій економіці розвивається як об'єктивна особливість і істотна особливість постіндустріальної цивілізації;

відповідно до третього підходу (кінець XX – початок XXI століття) глобалізація є домінуючою тенденцією економічних процесів третього і

тисячоліття і стає визначальним фактором національного та міжнародного розвитку.

З огляду на сучасний стан глобалізаційних процесів в Україні та світі, можна звернути увагу на один із найпопулярніших показників глобалізації KOF-індекс, який дозволяє країні скласти свій глобальний рейтинг.

Індекс глобалізації розраховується як вихід цих компонентів у 36%, 39% та 25% відповідно. Рейтинг Індексу глобалізації базується на рейтингах для всіх обстежених країн.

Джерелами індексації є спеціальні джерела даних Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного союзу електрозв'язку, інших міжнародних організацій та статистичних агентств.

У таблиці представляємо деякі рейтинги в індексі глобалізації [2].

Таблиця

**Рейтинг країн світу за Індексом глобалізації
KOF Swiss Economic Institute:
The Index of Globalization 2019**

Рейтингове місце	Країна	Індекс	Рейтингове місце	Країна	Індекс
1	Швейцарія	91.19	11	Норвегія	86.17
2	Нідерланди	90.71	12	Іспанія	85.70
3	Бельгія	90.59	13	Чехія	85.60
4	Швеція	89.93	14	Угорщина	84.98
5	Велика Британія	89.84	15	Португалія	84.72
6	Австрія	88.85	31	Болгарія	80.78
7	Німеччина	88.60	32	Латвія	80.57
8	Данія	88.26	33	Румунія	79.74
9	Фінляндія	87.70	45	Україна	74.83
10	Франція	87.25	51	Росія	72.45
			196	Сомалі	31.29
			197	Еритрея	30.15

Поширеність глобалізації суперечлива, враховуючи характер її впливу на національну економіку та процес глобального економічного розвитку. З одного боку, глобалізація постійно розширює спроможність різних країн оптимізувати використання та координацію різних ресурсів та повною мірою брати участь у міжнародному розподілі праці. з іншого боку, глобальні процеси посилюють конкуренцію, що призводить до нецільового використання значних фінансових та інвестиційних ресурсів та становить реальну загрозу для країн із середнім та середнім рівнем доходу.

Слід зазначити, що вивчення процесів глобалізації економіки дозволяє виявити найважливіші показники, які повністю висвітлюють суть глобалізації, наприклад [7-10]:

інтернаціоналізація економічного життя, що є зародженням та розвитком відносин між національними економіками різних країн та інтеграцією всіх аспектів економічного життя країн;

міжнародна економічна інтеграція, усунення розбіжностей між суб'єктами господарювання та транснаціональна економічна та регіональна діяльність, формування міждержавних груп;

прозорість національної економіки, економічна політика таких країн, експорт та імпорт повинні відповідати внутрішнім економічним рішенням при прийнятті кращих світових стандартів і стандартів, а зовнішньоекономічна діяльність повинна бути невід'ємною частиною економічної діяльності національних господарських суб'єктів;

підвищення ролі транснаціональних корпорацій (далі - ТНК) та їх приєднання до глобальних компаній у процесі консолідації капіталу;

зміна ролі держави у розвитку національної економіки.

В цілому вона сприяє підвищенню ефективності світового господарства, економічному і соціальному прогресу людства. Це відбувається на основі того, що економічна глобалізація сприяє: поглибленню спеціалізації та міжнародному поділу праці, економії на масштабах виробництва і скороченню на цій основі витрат виробництва; глобалізація посилює конкуренцію як в середині країни, так і на міжнародному рівні; глобалізація істотно впливає на макроекономічні зрушення та реформи, що відбуваються в країнах з перехідною економікою; у процесі глобалізації країни, які здійснюють трансформаційні перетворення, розширюють можливості для використання досягнень світової науки і техніки, досвіду менеджменту, формування фондового ринку, ведення банківської та страхової справи, доступу до нових джерел капіталу; глобалізація економіки утворює основу для розв'язання різноманітних проблем людства, і перш за все, екологічних та пов'язаних з подоланням бідності країн та їх населення.

Особливістю економічного простору є те, що він формується виробничими відносинами, тобто між операційними системами, установами та суб'єктами господарювання та господарства. Становлення економічного простору - це, перш за все, розвиток системи, пов'язаної з розташуванням багатьох економічних об'єктів у районі, формування науково обґрунтованих форм їх придбання та організації взаємних відносин.

Таким чином, говорячи про розвиток сучасного глобального економічного простору, необхідно поставити його в контекст двох основних тенденцій - до універсалізації світу та його зростаючого різноманіття, поліфонії економічного та соціокультурного світу. Саме їх взаємодія визначає сучасний світовий розвиток, його неоднозначність і, головне, збереження альтернативного вибору для кожного народу і держави.

Саме тому можливо стверджувати, що сформоване інформаційне суспільство та під його впливом економіка знань мають такі основні фактори впливу на формування глобального економічного простору як: інформаційний, політичний, технологічний та соціокультурний.

При цьому технологічний фактор зводиться до можливості продиціювання високих технологій сучасними ТНК та готовністю до цього світової економіки.

Висновок. Таким чином, глобальний економічний простір – це сукупність зв'язків між розташованими на різних територіях об'єктами, які можуть бути значними за територіями та межами впливу, мають тісні матеріальні, технологічні, економічні, політичні, управлінські зв'язки між державами та державними устроями, що націлено на досягнення певної мети.

Прискорення процесів глобалізації сьогодні стало запорукою розвитку передових технологій ТНК. Світове зростання глобалізації відображається у співвідношенні обсягу товарообігу в промисловості до світового промислового виробництва, відповідного інвестиційного сектору та індексу галузевої специфічності, обчисленого як співвідношення внутрішніх та закордонних експортних квот.

В подальшому дослідження можливо розглянути кожний окремих фактор впливу економіки знань на формування глобального економічного простору та виявити залежність кожного фактору від процесів трансформації .

Л і т е р а т у р а

1. Global economic and spending trends stay positive past the years midway mark [Електронний ресурс] // Nielsen. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2018/global-economic-and-spending-trends-stay-positive-past-the-years-midway-mark/>.
2. KOF Index of Globalization Swiss Federal Institute of Technology. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>.
3. Olena Ptashchenko, Svetlana Khaminich, Mykhailo Broshkov, Eduard Kuznietsov, Viktoriia Milcheva, Olga Boiko Transformation of Managerial Innovations in Conditions of Digitalization of Market Relations International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4, November 2019, P. 7888-7893
4. Глобальний бренд: поняття, види, особливості просування на міжнародному ринку Інтернет-ресурс [Режим доступу] <http://internet-advand.ru/mezhdunarodnaya-reklama/106-globalniy-brend.html>
5. Птащенко О.В. Міжнародний маркетинг високих технологій та його взаємозв'язок з інтеграцією та глобалізацією. Науковий фаховий журнал «Вісник Київського національного університету технологій та дизайну, Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design». СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ». – Київ, КНУТД, 2018. - № 3 (122), 2018. – С. 68-78
6. Птащенко О.В. Особливості розвитку міжнародного маркетингу високих технологій в умовах глобалізації. Науковий фаховий журнал «Вісник Київського національного університету технологій та дизайну, Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design». СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ». – Київ, КНУТД, 2018. - № 2 (121), 2018. – С. 72-81.
7. Резнікова Н.В. Перспективи формування нових центрів економічного зростання в умовах нової норми світової економіки як прояв незалежності / Н.В.

- Резнікова, О.А. Івашченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 11. – С. 5-9.
8. Резнікова Н.В. Поляризація й нерівномірність економічного розвитку як домінуюча ознака сучасного етапу глобалізації / Н.В. Резнікова, О.А. Івашченко // Інвестиції: практика та досвід. 2016. – №4 (лютий). – С.7-12.
 9. Резнікова Н.В. Порівняльна та конкурентна переваги в міжнародному бізнесі: теоретико-методологічні підходи до пошуку їхнього синтезу [Електронний ресурс] / Н.В. Резнікова, М.Ю. Рубцова // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2016. – № 8. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3516/3188
 10. Резнікова Н. Інноваційна модель розвитку національної економіки: оцінка стартових можливостей та засобів реалізації / Резнікова Н. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.academia.org.ua
 11. Сохацька О.М., Скворонська І.В. Розвиток ТНК в креативних індустріях // Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка: монографія / за ред. О.І. Рогача. К.:Видавництво «Центр учбової літератури». 2020. 368с. (С. 327-342)
8. Reznikova N.V. Polyaryzatsiya y nerivnomirnist' ekonomichnoho rozvytku yak dominuyucha oznaka suchasnoho etapu hlobalizatsiyi / N.V. Reznikova, O.A. Ivashchenko // Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2016. – №4 (lyutyi). – S.7-12.
 9. Reznikova N.V. Porivnyal'na ta konkurentna perevahy v mizhnarodnomu biznesi: teoretyko-metodolohichni pidkhody do poshuku yikhno'oho syntezu [Elektronnyy resurs] / N.V. Reznikova, M.YU. Rubtsova // Mizhnarodni vidnosyny. Seriya «Ekonomiczni nauky». – 2016. – № 8. – Rezhym dostupu: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3516/3188
 10. Ryznikova N. Innovatsiyina model' rozvytku natsional'noyi ekonomiky: otsinka startovykh mozhlyvostey ta zasobiv realizatsiyi / Ryznikova N. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: www.academia.org.ua
 11. Sokhats'ka O.M., Skovrons'ka I.V. Rozvytok TNK v kreatyvnykh industriyakh // Bahatonatsional'ni pidpryyemstva ta hlobal'na ekonomika: monohrafiya / za red. O.I. Rohacha. K.:Vydavnytstvo «Tsentr uchbovoyi literatury». 2020. 368s. (S. 327-342)

References

1. Global economic and spending trends stay positive past the years midway mark [Elektronnyy resurs] // Nielsen. – 2018. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2018/global-economic-and-spending-trends-stay-positive-past-the-years-midway-mark/>.
2. KOF Index of Globalization Swiss Federal Institute of Technology. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>.
3. Olena Ptashchenko, Svetlana Khaminich, Mykhailo Broshkov, Eduard Kuznietsov, Viktoriia Milcheva, Olga Boiko Transformation of Managerial Innovations in Conditions of Digitalization of Market Relations International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4, November 2019, R. 7888-7893
4. Hlobal'nyy brend: ponyattya, vydy, osoblyvosti prosuvannya na mizhnarodnomu rynku Internet-resurs [Rezhym dostupu] <http://internet-advance.ru/mezhdunarodnaya-reklama/106-globalniy-brend.html>
5. Ptashchenko O.V. Mizhnarodnyy marketynh vysokykh tekhnolohiy ta yoho vzayemoz'v'yazok z intehratsiyeyu ta hlobalizatsiyeyu. Naukovyy fakhovyy zhurnal «Visnyk Kyuyiv's'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu, Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design». SERIYA «EKONOMICHNI NAUKY». – Kyuyiv, KNUTD, 2018. - № 3 (122), 2018. – S. 68-78
6. Ptashchenko O.V. Osoblyvosti rozvytku mizhnarodnoho marketynhu vysokykh tekhnolohiy v umovakh hlobalizatsiyi. Naukovyy fakhovyy zhurnal «Visnyk Kyuyiv's'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu, Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design». SERIYA «EKONOMICHNI NAUKY». – Kyuyiv, KNUTD, 2018. - № 2 (121), 2018. – S. 72-81.
7. Reznikova N.V. Perspektyvy formuvannya novykh tsentriv ekonomichnoho zrostannya v umovakh novoyi normy svitovoyi ekonomiky yak proyav neozalezhnosti / N.V.

Ptashchenko O.V. Establishment of the global economic space under the influence of the knowledge economy

The main features of the global economic space of the present are considered in the article.

It is determined that the process of formation of the global economic space has gone through several stages: formation (XIX century); the struggle of national capitals supported by the state for dominance in the global system of international economic relations, which was developing (the first half of the XX century.); the division of the world into two systems that functioned on different principles and were in a state of antagonistic unity (the Cold War period); the transition to the stage of globalization of the market economy, the creation of common economic spaces, the dominance of transnational companies in the world economy (late XX - early XXI century.).

It is considered that the pace of modern scientific and technological development and dependence on the effective use of science and technology by leading countries and economic growth of the world economy necessitated the consolidation of efforts and resources of different countries to achieve national and global scientific and technological goals. Scientific, technological and innovative cooperation of states, the advantages of international specialization and cooperation in research and development are important for the further development of civilization. Today, the dynamics of internationalization and globalization, which is the basis for the effective development of all spheres of society, is reflected in the scientific and technological sphere.

Commercial relations in the field of science and technology are mainly characterized by the transfer of ownership of scientific and technical knowledge or the temporary use of money. Non-profit population is a set of different approaches to science and technology, which in some way affects the development of science and technology in the participating countries.

The peculiarity of the economic space is that it is formed by production relations, ie between operating systems, institutions and economic entities and the economy. The

formation of economic space is, first of all, the development of the system associated with the location of many economic facilities in the area, the formation of scientifically sound forms of their acquisition and the organization of mutual relations.

Thus, the main factors of influence on the global economic space are determined in the work, taking into account the specifics of the formation of the knowledge economy today.

Key words: *global space, global economic space, economic space, knowledge economy, global economy, globalization, integration, world economy.*

Птащенко Олена Валеріївна – д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Стаття подана 12.03.2021.